

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ДТЕУ

(пост. п. 6 від «29» 06 2023 р.)

Ректор

Анатолій МАЗАРАКІ

КІБЕРСОЦІОЛОГІЯ /
СYBERSOCIOLOGY
ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY

Київ 2023

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

Автори: К.В. ХОРОЛЬСЬКА, PhD, старший викладач кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
Б.Т. БЕБЕШКО, PhD, старший викладач кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
Ю.В. КОСТЮК, PhD, старший викладач кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
В.І. ЧУБАЄВСЬКИЙ, д-р.екон.наук, доцент, професор кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
Р.Г. ЗАХАРОВ, аспірант кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
В.Р.ЯРЕМИЧ, аспірант кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки «24» квітня 2023 р., протокол №32.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні вченої ради факультету інформаційних технологій «20» червня 2023 р., протокол №11.

Рецензент: А.М. Десятко, PhD in Computer Science, доцент, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
О.В. Горпинич, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціології та політології
Я.І. Шестак, директор ІОЦ-ГЦІТ ДТЕУ

**КІБЕРСОЦІОЛОГІЯ/
CYBERSOCIOLOGY**

**ПРОГРАМА/
COURSE SUMMARY**

ВСТУП

Дисципліна «Кіберсоціологія» є основною дисципліною навчального плану підготовки студентів денної форми навчання освітнього ступеня «магістр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 054 «Соціологія», освітньо-професійної програми «Діджитал соціологія». Вона визначальна у формуванні наукового світогляду студентів, що вивчають сучасні технології розвитку цифрового суспільства та розвиток віртуального світу, які передбачають вивчення інформаційно-комунікаційних технологій.

Програму підготовлено відповідно до Стандарту вищої освіти України із зазначеної спеціальності та відповідної освітньо-професійної програми підготовки магістрів ДТЕУ.

Програма складається з таких частин:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання дисципліни є формування теоретичних знань і придбання практичних умінь і навичок з питань глибинного розуміння соціальної динаміки мережі Інтернет та інших цифрових технологій, вміння розпізнавати різні види віртуальні спільнот, здатність до аналізу та формування перспектив розвитку таких спільнот, їх вплив на реальний світ.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Кіберсоціологія» є формування у студентів компетенції з аналізу соціальних мереж, вивчення віртуальних спільнот, аналізу утворення та функціонування віртуальних спільнот, включаючи їхній вплив на соціальні відносини, структуру та зміни в суспільстві, розуміння аспектів кібербезпеки та захисту приватності в контексті віртуальних соціальних взаємодій, а також визначення можливих ризиків і стратегій захисту, вивчення впливу новітніх технологій (штучний інтелект, віртуальна реальність тощо) на соціальні процеси та структуру суспільства, розвиток навичок розпізнавання соціальних викликів, що виникають у зв'язку з використанням та розвитком кіберпростору, та обговорення етичних аспектів взаємодії в цифровому середовищі.

Об'єктом навчальної дисципліни є процеси взаємодії індивідів, груп, та інститутів через кіберпростір, включаючи соціальні мережі, інтернет-форуми, блоги, та інші електронні платформи.

Предметом навчальної дисципліни є принципи взаємодії суспільства та соціальних явищ у віртуальному просторі

2. ПЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

знання:

- соціології;
- інформатики (стандартне програмне забезпечення персональних комп'ютерів);
- іноземної мови за професійним спрямуванням;

вміння:

- роботи з офісними додатками Microsoft;
- роботи з хмарними сервісами Office 365;
- роботи з пошуковою системою Google.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Кіберсоціологія», як основна компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідною освітньо-професійною програмою:

«Діджитал соціологія» (ОС магістр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК03.	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).	1-10
ЗК04.	Здатність працювати в міжнародному контексті.	1-10
<i>Фахові компетентності за освітньою програмою</i>		
СК02.	Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.	1-10
СК06.	Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога та керуватися загальнолюдськими цінностями.	1-10
СК07.	Здатність розробляти та оцінювати соціальні проекти і програми. <i>Здійснювати їх ефективний менеджмент.</i>	1-10
СК08.	Здатність співпрацювати з європейськими та євроатлантичними інституціями.	1-10

СК09.	Здатність оцінювати і враховувати економічні, соціальні та технологічні чинники, що впливають на сферу професійної діяльності.	1-10
СК11.	Здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту й відповідні знання у професійній діяльності.	1-10
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПР01.	Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології.	1-10
ПР02.	Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки.	1-10
ПР03.	Розробляти і реалізовувати соціальні та міждисциплінарні проекти з урахуванням соціальних, економічних, правових, екологічних та інших аспектів суспільного життя.	1-10
ПР04.	Застосовувати наукові знання, соціологічні та статистичні методи, цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язування складних задач соціології та суміжних галузей знань.	1-10
ПР05.	Здійснювати пошук, аналізувати та оцінювати необхідну інформацію в науковій літературі, базах даних та інших джерелах.	1-10
ПР11.	Адаптуватися в умовах частоті зміни технологій професійної діяльності, прогнозувати кінцевий результат.	1-10

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Основні поняття кіберсоціології.

Поняття кіберсоціології та кіберпростору. Історія розвитку кіберсоціології. Предмет, цілі та завдання кіберсоціології. Поняття інтернет комунікації та специфіка їх соціологічного дослідження. Об'єкт, предмет, та функції соціології інтернет комунікацій. Рівні комунікації (семіотичний, лінгвістичний, паралінгвістичний та синтетичний). Напрями трансформації комунікаційної взаємодії у ХХІ столітті та специфіка новітніх форм комунікації. Комунікаційний розвиток суспільства за М. Маклюеном. Моделі комунікаційної взаємодії (К. Шеннона, Г.Лассуела, дворівнева модель комунікації та концепція «лідерів думку П. Лазарсфельда, спіраль замовчування

Е. Ноель-Нойман, комунікація іновацій К. Роджерса, контроль над розподілом інформації та теорія «строжа» К. Левіна, «гарячі» та «холодні» комунікації У. Еко, міфологічна комунікації К. Леві-Строса).

Специфіка соціологічного дослідження інтернет комунікацій. Стратегії та етапи соціологічного дослідження. Зрізові та повторні дослідження.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.5-26]

Додатковий: 3[с.4-18], 4[с.14-39]

Інтернетресурси: 1, 3, 4

Тема 2. Віртуальний та реальний світи.

Поняття цифрового суспільства. Визначення інформації, її властивостей та функцій. Концепція мережевого суспільства М.Кастельса. Формування мережевого суспільства. Цифровізація суспільства. Поняття віртуального світу та доповненого світу. Множинність особистості. Поняття ролі. Відмінність ролей у віртуальному та реальному світі. Лінкеджи між реальним світом та віртуальним світом.

Кількісні методики соціологічного дослідження: статистичний аналіз інформації, особистісне інтерв'ю, експертне інтерв'ю, телефонне опитування, анкетування, computer assisted telephone interviewing system (САТІ). Композиція анкети.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.27-55],

Додатковий: 3[с.39-92], 4[с.39-201]

Інтернетресурси: 1, 3, 4

Тема 3. Спільноти у віртуальному світі. Деструктивні культури.

Типи спільнот у віртуальному світі. Задачі та типологія спільнот у віртуальному світі. Установки подібних спільнот. Інструменти ранжування. Мерехтливі та мережеві спільноти. Спільноти з установкою на сталість. Вірусні відео, меми. Тонкі межі між реальним та віртуальним світом. Взаємовплив віртуального світу на реальний.

Скандальні аніме, Гра-вбивця MIST. Спеціально штучно сформована спільнота «Блакитний кит». ПВК «Редан».

Специфіка соціологічного дослідження інтернет комунікацій. Якісні методики: групові дискусії, креативні групи, глибинне інтерв'ю, фокус-групи. Методики «спостереження» та «таємний покупець». Стандартне та контрольне тестування. Застосування проєктивних методик. Написання аналітичних звітів та побудова теорії на їх аналізі.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.56-76],

Додатковий: 3[с.93-224], 4[с.202-290]

Інтернетресурси: 1, 3, 4

Тема 4. Штучний інтелект як майбутнє віртуального світу.

Концепція штучного інтелекту. Вплив штучного інтелекту на суспільство, зокрема цифрове суспільство. Зміни в кон'юнктурі ринку та світового перерозподілу ресурсів. Принцип роботи нейронних мереж в соціальних мережах. Мораторій на розвиток ШІ.

Боти на основі AI. GPT-модель. Робот Софія. AI застосунки в роботі соціолога.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 3[с.6-117]

Додатковий 8,9, 13, 14

Інтернетресурси: 2, 5

Тема 5. Віртуальні ідентичності.

Типи ідентичностей. Психотипи, ігрова та соціальна мімікрія. Конфлікти. Гарсонізація ідентичностей. Теорія домінуючої особистості. Девіантна та делінквентна поведінка особистості в мережі.

Комплекс інтернет комунікацій та його структура. Стратегії інтернет комунікацій. Поняття аудиторії та цільової аудиторії, визначення її характеристик (географічних, соціальних, культурних, поведінкових, ціннісних, стилів життя). Засоби комунікації та зворотній зв'язок. Етика та соціальна відповідальність при здійсненні інтернет комунікацій.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.77-122],

Додатковий 3[с.225-244], 4[с.291-376]

Інтернетресурси: 1, 3, 4

Тема 6. Соціальні медіа. Онлайн-активізм.

Соціальні медіа. Соціальні технології формування громадської думки. Розвиток зв'язків із громадськістю, зовнішні та внутрішні завдання, функції, планування. Створення позитивного іміджу в Інтернет просторі. Специфіка інтернет комунікацій із засобами масової інформації, міжнародними інституціями, державними установами, фінансовими підприємствами, некомерційними організаціями. Відкритість інформації та регулярність зв'язків зі спільнотою. Складові успішної комунікації: довіра, ситуація, зміст, ясність, безперервність і систематичність, канали комунікації, можливості аудиторії. Стратегії PR: створення іміджу організації, підтримка та трансформація репутації.

Аналіз веб сторінок. Оціночні методики визначення ефективності: опитування, порівняння, розрахункові методики. Оцінка рентабельності реклами та ефективність контактів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.77-122],

Додатковий 3[с.225-244], 4[с.377-419]

Інтернетресурси: 1-4

Тема 7. Планування інтернет комунікацій в Інтернет-просторі.

Планування інтернет комунікацій в Інтернет-просторі. Динаміка, тенденції, демографічний склад та соціальні характеристики цільової аудиторії. Інтернет кампанії в соціальних мережах. SEO. Специфіка роботи пошукових систем. Аналіз запитів споживачів. Типи реклами в інтернетпросторі (контекстна, тизерна, пошукова, медійна, вірусна, реклама в блогах та соціальних мережах). Онлайн-ігри як майданчик інтернет комунікацій. Кольорова гама інтернет-реклами. Соціальні технології та їх застосування. Універсальність комунікації. Текстова та гіпертекстова інформація. Поняття та концепції кіберкультури. Аспекти кіберкультури. Конфлікт культур. Віртуальний габітус кіберкультури.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.77-122],

Додатковий 3[с.225-244], 4[с.377-419]

Інтернетресурси: 1, 3, 4, 6

Тема 8. Інформаційна безпека, кібербезпека та кіберпростір. Віртуальні злочини як соціальне явище.

Поняття інформаційна безпека, кібербезпека, кіберпростір, кіберборотьба, кібертероризм, кібервійна, кіберзброя. Кіберпростір як сфера ведення війн сучасності та майбутнього. Сутність та призначення кіберзброї. Класифікація кіберзброї. Сутність кібербезпеки інформаційного суспільства. Кіберінциденти: передумови скоєння та наслідки.

Віртуальні злочини як соціальне явище. Зміст, класифікація та ознаки кіберзагроз. Основні характеристики кіберзагроз. Типові загрози для користувачів. Загрози через Інтернет-сервіси. Загрози соціального інжинірингу. Загрози з використанням електронної пошти (e-mail). Загрози при використанні телефонного зв'язку. Загрози ключовим галузям промисловості.

Огляд областей кібербезпеки. Приклади доменів кібербезпеки. Зростання кібер-доменів. Поняття «кіберзлочинець» та мотиви кіберзлочинів. Класифікація зловмисників.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 2 [с. 27-38, 130-146]

Додатковий 7 [с. 25-28, 172-176, 239, 249-252, 255-263]

Інтернетресурси: 7, 8

Тема 9. Конфіденційність і спостереження в Інтернеті. Цифрова нерівність.

Поняття соціальної інженерії. Методи соціальної інженерії. Види атак соціальної інженерії. Кібербулінг. Поняття цифрової ексклюзії та інклюдії. Претекстінг (pretexting). Тейлгейтінг (tailgating). Послуга за послугу (quidproquo). Злам пароля WI-FI. Атаки грубої сили (brute-forceattacks). Прослуховування мережі (networksniffing). Фішингова атака. Етапи атаки із використанням CI. Розвідка та збір інформації із відкритих джерел. Використання вразливостей як розповсюджений метод проникнення для отримання інформації.

Особливості реалізації атак і заходи з послаблення їхнього деструктивного впливу. Процедура обрання раціонального варіанта реагування на кібернетичні втручання і загрози. Основні поняття кіберзахисту. Основи кібервпливу.

Список рекомендованих джерел:

Основний 2 [с. 27-38, 130-146]

Додатковий 7 [с. 25-28, 172-176, 239, 249-252, 255-263]

Інтернетресурси: 7, 8

Тема 10. Перспективи та прогнозування віртуальних середовищ.

Перспективи розвитку віртуального світу. Е-концтабір. Метавсесвіт. Футурологія. Футурошок. Футурофобії. Футурокур.

Комплексна оцінка ефективності інтернет комунікацій: прогнозний аналіз ринкового середовища, оцінка результативності участі у соціально значущих акціях, оцінка якості обслуговування покупців, рівень соціально-корпоративної відповідальності, контроль та регулювання, аналіз ефективності, оцінка результатів. Моніторинг комунікативного простору. Методики розрахунку ефективності комунікацій. Культура організації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.123-137]

Додатковий 6 [с.59-68]

Інтернетресурси: 1- 4

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ*

Основний

1. Горпинич О.В., Москаленко Л.М. Соціологія Інтернету: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2019
2. Безпека інформаційних систем: навч. посіб. / В. І. Пашорін, Ю. В. Костюк. – Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. – 376 с.
3. Ковальчук М. Л., Ю. О. Ушенко, Д. І. Угрин Методи та системи штучного інтелекту. Навчальний посібник. – Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2022. – 318 с.

Додатковий

4. Ерік Берн «Ігри, у які грають люди» Games People Play/ пер. з англ. К. Меньшикової.— Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016.— 256с.: іл.—ISBN 978-617-12-0454-6.
5. Ерік Берн «Що ти кажеш після привітання? Психологія людської долі» What do You Say After You Say Hello: The Psychology of Human Destiny/ пер. з англ. Р. В. Клочка.— Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018.— 432с.: іл.—ISBN 978-617-12-5134-2.
6. Кислова О. Великі дані в контексті дослідження проблем сучасного суспільства. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2019. 42(-). С. 59-68. <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2019-42-06>.
7. Основи кіберпростору, кібербезпеки та кіберзахисту. Навч. посіб. / В. М. Богуш, В. В. Богуш, В. Д. Бровко, В. П. Настрадін; під. ред. В. М. Богуша. — К.: Видавництво Ліра-К, 2020. — 554 с. ISBN 978-617-7844-54-8.

Інтернет ресурси:

1. Соціологія Інтернету – Режим доступу: <http://elbib.in.ua/sotsiologiya-internetu-pidruchnik-online.html>
2. Онлайн-курс «Основи AI» - Режим доступу: <https://google-ads.brandlive.com/AI-basics-by-Google/uk/home>
3. Електронний журнал «Кіберсоціологія» - Режим доступу: <https://www.cybersociology.com/>
4. Блог «Цифрова соціологія» (Digital Sociology) - Режим доступу:<https://digitalsociology.org.uk/blog/>
5. Генерація текстів: перевіряємо прогрес AI-моделі від GPT до ChatGPT. - Режим доступу:<https://dou.ua/forums/topic/41509/>
6. How Colors Influence People: The Psychology Of Color In Business Marketing. Електронний ресурс. - Режим доступу:<https://www.digitalinformationworld.com/2013/08/how-colors-influence-people-psychology.html#postimages-2>

7. CCPA. California Consumer Privacy Act (2018). - Режим доступу: <https://oag.ca.gov/privacy/ccpa>
8. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance). - Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>

**Курсивом зазначені джерела, що є в наявності в бібліотеці ДТЕУ*